

**Vēja parka "Nīcgale" un tā saistītās
infrastruktūras projekta būvniecība
Augšdaugavas novada Nīcgales un Kalupes pagastos**

Kultūrvēstures mantojuma novērtējums

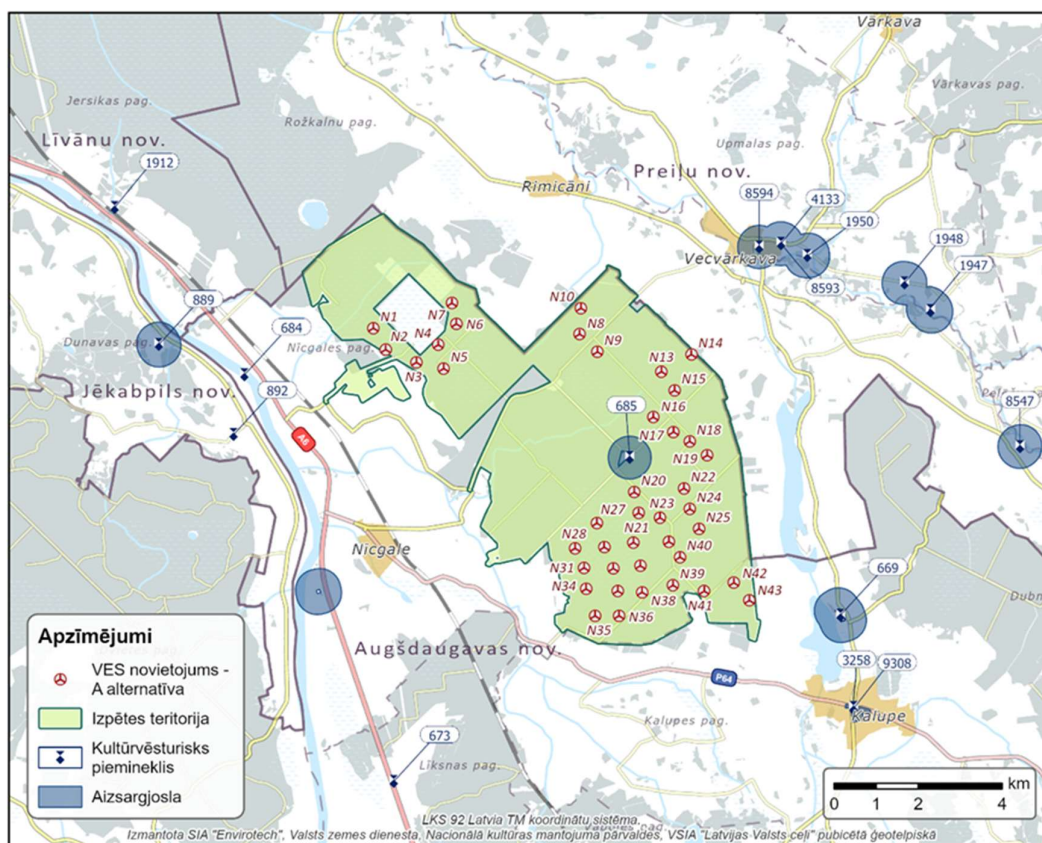
Sagatavoja: SIA "Skepast & Puhkim"

2026.

Kultūrvēsturiskā mantojuma apzināšanai paredzētās darbības - vēja parka Nīcgale izbūve Augšdaugavas novada Nīcgales un Kalupes pagastos un tai pieguļošajās teritorijās veikta izpēte ar mērķi noskaidrot valsts aizsardzībā esošos kultūras pieminekļus, pašvaldībās uzskaitītos kultūrvides objektus u.c. kultūrvēsturiskās vērtības.

Izpētes gaitā veikta kultūras pieminekļu aizsardzības zonu identificēšana, par pamatu ņemot Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes (turpmāk tekstā - NKMP), interneta vietnē pieejamās datu bāzes, novadu teritoriju plānojumos apkopoto informāciju un citus informācijas avotus. Izvērtēta paredzētā vēja parka un tā saistītās infrastruktūras plānošana attiecībā pret kultūrvēsturiskajiem objektiem, lai novērstu VES izvietojumu valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu aizsardzības zonās, kā arī sniegtu rekomendācijas VES parka ietekmes uz kultūrvidi mazināšanai.

Kultūrvēsturiski nozīmīgo objektu izvietojums paredzētās darbības un tai pieguļošajās teritorijas kopā ar to aizsardzības zonām sniegts 1. attēlā.

1. attēls. Valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi vēja parka "Nīcgale" izpētes teritorijas apkārtnē

Vēja elektrostaciju parka Nīcgale izpētes un pieguļošajās teritorijās valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi kopumā analizēti pagastu - kā administratīvi teritoriālo iedalījumu robežās, īpaši izceļot tos objektus, kuru aizsardzības zonas atrodas vistuvāk VES izpētes teritorijai 10 km rādiusā.

Izpētes rezultātā var secināt, ka valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu un citu kultūrvēsturiski nozīmīgu vietu koncentrācija izpētes pieguļošajās teritorijās ir neliela. Viena valsts aizsargājamā kultūras pieminekļa - Nīcgales lielā akmens aizsardzības zona skar vēja parka izpētes teritoriju. Paredzētās darbības teritorijas tuvumā esošo valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts sniegts 1. tabulā.

1. tabula. Paredzētās darbības teritorijas tuvumā esošie valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi

Objekts	Laiks/laikmets	Nozīme	Attālums līdz tuvākajai VES, km	Nr. ¹	Tips
Nīcgales pagasts					
Malagala apmetne	Agrais, vēlais dzelzs laikmets	Reģiona	3.21	684	Arheoloģija
Nīcgales lielais akmens	Jaunie laiki	Reģiona	0.82	685	Arheoloģija
Līksnas pagasts					
Muntišķu senkapi (Mēra kapi)	Viduslaiki	Vietēja	6.18	673	Arheoloģija
Dunavas pagasts					
Drancānu apmetne	Vēlais dzelzs laikmets – jaunie laiki	Reģiona	5.10	889	Arheoloģija
Ružu senkapi	Vēlais dzelzs laikmets – jaunie laiki	Reģiona	4.11	892	Arheoloģija
Jersikas pagasts					
Dzenes kalns-pilskalns	Vidējais dzelzs laikmets	Valsts	6.76	1912	Arheoloģija
Upmalas pagasts					
Vārkavas (Vecvārkavas) muižas pils	1865. g.	Reģiona	3.02	8594	Arhitektūra
Vārkavas Sv. Trīsvienības Romas katoļu baznīca	1877.-1880. g.	Reģiona	3.37	8593	Arhitektūra
Ērģeles	Ap 1900. g.	Reģiona	3.40	4133	Māksla
Odzenes apmetne	Agrais dzelzs laikmets	Valsts	3.58	1950	Arheoloģija
Čeirānu senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Reģiona	5.32	1948	Arheoloģija
Brokovsku viduslaiku kapi (Vecie Brokovsku kapi)	Jaunie laiki	Vietēja	5.73	1947	Arheoloģija
Rožkalnu pagasts					
Arendoles muižas kungu māja	1820., 1860. g.	Reģiona	7.39	8547	Arhitektūra
Kalupes pagasts					

¹ Aizsardzības numurs saskaņā ar Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes mājas lapā uzrādīto <https://mantojums.lv/cultural-objects>

Objekts	Laiks/laikmets	Nozīme	Attālums līdz tuvākajai VES, km	Nr. ¹	Tips
Ķīšu senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Reģiona	2.06	669	Arheoloģija
Kalupes katoļu baznīca ar žogu un vārtiem	1861.–1882. g.	Valsts	3.54	9308	Arhitektūra
Interjera dekoratīvā apdare un iekārta	1882. 1913. g.	Valsts	3.54	3258	Māksla

Nīcgales pagasts, Augšdaugavas novads

Nīcgale vēsturiski ir pastāvējusi kā maza Latgales lauku teritorija ar senām saknēm — sākot no viduslaiku dokumentiem līdz mūsdienu administratīvām reformām. Tās vēsture ietver agrārās reformas, padomju laika reorganizācijas un mūsdienu atjaunotu identitāti kā lauku pagasts Latgalē. Nīcgales pagasts izveidots 1936. gadā, viena no Augšdaugavas novada administratīvajām teritorijām tā ziemeļos. Pagasta kopējā platība ir 96,6 km², iedzīvotāju skaits 481, saskaņā ar Oficiālās statistikas portāla datubāzes datiem 2025. gadā².

Nīcgales pagastā atrodas 2 valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, no kuriem viens – Nīcgales lielais akmens atrodas vistuvāk plānotajam vēja parkam, tā aizsardzības zona (500 m) daļēji ietilpst plānotā vēja parka izpētes teritorijā.

Nīcgales lielais akmens (nr. 685) (skat. 2. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, Datējums – jaunie laiki. Tā saglabājamās vērtības ir ārējais veidols ainavā, nemateriālās liecības un arheoloģiskās senlietas.

2. attēls. Nīcgales lielais akmens

Līgas Atmatas-Tokarevas foto, 27.06.2025. (avots – privātais arhīvs)

² Oficiālās statistikas portāls, datubāze, mājaslapa: <https://stat.gov.lv/lv>

Nīcgales Lielais akmens ir vislielākais pašreiz zināmais dižakmens Latvijā. Tā augstums ir 3,5 m, garums 10,5 m un platums 10,4 m, virszemes tilpums 191.1 m³. Tas atrodas dziļi mežā ap 6 km uz austrumiem no Nīcgales dzelzceļa stacijas, viegli sasniedzams un brīvi apskatāms apmeklētājiem, pateicoties ierīkotajam zemesceļam un norādēm.³

Nīcgales lielais akmens ir gaiši pelēks, lielkristālisks porfirveida rapakivi granīts. Tas atrodas mežā, plakanā līdzenumā, kuru sedz bezakmens māls. Akmens izcelsme ir saistīta ar pēdējā ledus laikmeta procesiem, tas nav vietējās izcelsmes, bet ar ledāju atnests no Skandināvijas reģiona⁴, tādējādi dižakmens kalpo kā svarīgs pierādījums par ledus laikmeta procesiem mūsu reģionā.

Tā kā akmens ir iekļauts valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā, jebkādi darbi dižakmens tuvumā ir jāsaskaņo ar Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldi (turpmāk - NKMP). Aizliegts bojāt akmens virsmu, tā vēsturiski izveidotos akmens pakāpienus, gravējumus, veikt jebkādas izmaiņas tā izskatā.

Nīcgales lielais akmens atrodas aptuveni 0,82 km attālumā no VES N-20. VES infrastruktūra - ceļš skar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu!

Malagala apmetne (nr. 684) (skat. 3. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums - agrais-vēlais dzelzs laikmets. Tā saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, reljefs, kultūrslānis, arheoloģiskās senlietas.

Austrum Latvijā šāda tipa apmetnes bieži saistās ar keramikas tradīcijām. Lai gan Malagala apmetne nav plaši rakta, materiālie atradumi un analogijas ar tuvējām apmetnēm liecina par tipisku Latgales ezeru-purvu joslas apmetni.

Zemes darbi apmetnes zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Malagala apmetne atrodas aptuveni 3,21 km attālumā no VES nr. 36. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

3. attēls. Malagala apmetne, Valentīnas Brices foto, 17.06.2016. (avots – Mantojums.lv)

³ <https://www.visitdaugavpils.lv/turisma-objekts/nicgales-lielais-akmens/>

⁴ Salupe B., Eberhards G. (1981) Akmeņi un dižakmeņi. Rīga "Zinātne", 76 lpp.

Līksnas pagasts, Augšdaugavas novads

Līksnas pagastā kopumā atrodas astoņi valsts aizsargājami kultūras pieminekļi. Vistuvāk izpētes teritorijai - viens vietējas nozīmes kultūras piemineklis - **Muntišķu senkapi (Mēra kapi)** (nr. 673) (skat. 4. attēlu), datējums – viduslaiki. Saglabājamās vērtības - arheoloģiskais konteksts, reljefs, apbedījumu inventārs un arheoloģiskās senlietas.

Bez NKMP atļaujas un arheologa uzraudzības nav pieļaujama apbedījumu rakšana - kapu atvēršana, būvniecība, zemes darbi vai citas darbības, kas var mainīt reljefu vai iznīcināt arheoloģiskās vērtības.

Muntišķu senkapi atrodas aptuveni 6,18 km attālumā no VES nr. 28. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

4. attēls. Muntišķu senkapi (Mēra kapi), Valentīnas Brices foto, 28.07.2017. (avots – Mantojums.lv)

Dunavas pagasts, Jēkabpils novads

Dunavas pagastā kopumā atrodas astoņi valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, no tiem divi reģiona nozīmes kultūras pieminekļi atrodas tuvāk vēja parka izpētes teritorijai – Ružu senkapi un Drancānu apmetne.

Ružu senkapi (nr. 892) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums - vēlais dzelzs laikmets - jaunie laiki. Saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis – apmierinošs. Nav saglabājušās virszemes celtnes, kultūras slānis atrodas zem augsnes.

Jēkabpils HES appludināšanas zonas arheoloģisko pieminekļu apzināšanas laikā Ružu senkapus 1984. gadā apmeklējusi un aprakstījusi Viktorija Bebre. Pēc V. Bebres ievāktajām ziņām senlietas un kauli izskatoti 1931. gada palos un 1951. gada palos uzkalniņš, kas bijis augstāks, noskalots. Pēc paliem atrasti zvaniņi, gredzeni, holandiešu pipīšu fragmenti. 1987. gadā uzkalniņu apmeklējis, aprakstījis un iezīmējis zemes ierīcības plānā Juris Urtāns. Mūsdienās uzkalniņš ir kā neliels paaugstinājums ap 100 m diametrā apkārtnes laukos, tam pāri iet ceļš uz Ružusolu un elektrolīnija. Senkapu vietā pašlaik zālājs⁵.

⁵ Jēkabpils novada valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu individuālo aizsargjoslu (aizsardzības zonu) projekts, 2024, Reģionālie projekti, 253 lpp

Zemes darbi senkapu zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Senkapi atrodas aptuveni 4,11 km attālumā no VES nr. 36. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Drancānu apmetne (nr. 889) (skat. 5. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums – vēlais dzelzs laikmets - jaunie laiki. Saglabājamās vērtības - reljefs, kultūrslānis un arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis – apmierinošs. Apmetnes vieta, nav publiski pieejama interesentiem. Nav saglabājušās virszemes celtnes, kultūras slānis atrodas zem augsnes.

5. attēls. Drancānu apmetne, skats apmetnes teritorijā no R, foto autors nezināms 11.03.2014
(avots – Mantojums.lv)

Apmetni atklāja Tatjana Berga 1984. gadā Jēkabpils HES appludināšanas zonas arheoloģisko pieminekļu apzināšanas laikā. Tā aizņem ap 70x100 m lielu teritoriju uz ziemeļaustrumiem no Drancānu mājām. Kartupeļu laukā salasīts daudz ripas keramikas lausku. Izraktajā šurfā (0,5x0,5 m) starp bezripas keramikas lauskām iegūta arī viena bezripas gludā. Kultūrslāņa dziļums šurfā ap 0,5 m. 1987. gadā apmetni apmeklēja Juris Urtāns un iezīmēja zemes ierīcības kartē. Mūsdienās apmetnes vietā zālājs⁶.

Zemes darbi apmetnes zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Apmetne atrodas aptuveni 5,10 km attālumā no VES nr. 35. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Jersikas pagasts, Līvānu novads

Jersikas pagastā kopumā atrodas seši valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, no tiem Dzenes kalns-pilskalns ir tuvākais vēja parka izpētes teritorijai.

Dzenes kalns-pilskalns (nr. 1912) (skat. 6.att.) ir valsts nozīmes kultūras piemineklis, datējums – vēlais dzelzs laikmets. Tā saglabājamās vērtības ir ārējais veidols ainavā, fortifikācijas elementi

⁶ Jēkabpils novada valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu individuālo aizsargjoslu (aizsardzības zonu) projekts, 2024, Reģionālie projekti, 253 lpp

(nocietinājumu vaļņi, grāvji, u.c.), reljefs, kultūrslānis un arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis ir labs.

6. attēls. Dzenes kalns-pilskalns, valnis un grāvis pilskalna Z daļā, Evitas Princovas foto 11.06.2020 (avots – Mantojums.lv)

Saglabājies tikai pilskalnam tuvākais valnis un grāvis, pārējie ir tikuši noarti un to gali jaušami zemes raga nogāzes augšmalā, arī pati pilskalna plakanā daļa kādreiz arta. Kalnā bijuši I Pasaules kara ierakumi. Pēc saviem izmēriem šis ir neliels nocietinājums.⁷ Kā arheoloģijas piemineklis Dzenes kalns ir nozīmīgs, jo tas var sniegt informāciju par senajām apdzīvotajām vietām Daugavas tuvumā un par nocietināto dzīvesvietu struktūrām Latgalē.

Zemes darbi pilskalna zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Pilskalns atrodas aptuveni 6,76 km attālumā no VES N-35. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Upmalas pagasts, Preiļu novads

Upmalas pagastā kopumā atrodas seši valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, vistuvāk vēja parka izpētes teritorijai atrodas Vārkavas (Vecvārkavas) muižas pils.

Vārkavas (Vecvārkavas) muižas pils (nr. 8594) (skat. 7. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums - 1865. gads. Saglabātības stāvoklis ir labs. Pils saglabājamās vērtības ir celtnes/būves telpiskais risinājums ainavā, vidē (pilsētvides ainavā, lauku ainavā), būvmasu kārtojums, plānojuma struktūra (vispārējie telpu izkārtojuma pamatprincipi), konstruktīvā sistēma un elementi, velvētie pārsegumi, fasādes arhitektūra, īpaši mākslinieciskie elementi fasādēs, torņi, jumta forma un iesegums, ailu aizpildījumi, interjera dekoratīvā apdare, būvgaldniecības izstrādājumi, kāpņu izveidojums, margas un apdare, parks un stādījumi.

⁷ <https://www.latvijas-pilskalni.lv/dzenes-kalns/>

7. attēls. Vārkavas (Vecvārkavas) muižas pils, Brigitas Madelānes foto 27.04.2021. (avots – Mantojums.lv)

Muižas kungu nams celts 19. gs. pirmajā pusē. Par to liecina klasicisma stilā veidots portiks, kas aizsedz mezanīna lejas daļu⁸. Minēts fakts, ka vecā kungu māja nodegusi, un 19. gs. otrajā pusē, ap 1865. gadu, tika uzcelta jaunā mūra ēka. Tai pievienota asimetriska piebūve pret dīķi, izveidota pretējās puses mezanīna dekoratīvā apdare, kurā dominē gotiski elementi. 1912. gadā pili iegādājās būvuzņēmējs Dorimedonts Aļeņikovs (1866-1919), sākās intensīva tās saimniecības attīstība – muižā ievilka elektrību, ūdensvadu, uzcēla dzirnavas, ierīkoja kokapstrādes un vilnas apstrādes darbnīcas, iekopa plašu ābeļdārzu un sāka lietot tā laika modernākās lauksaimniecības iekārtas. 1919. gadā muižu izlaupīja un izpostīja. 1920. gadā Latvijas valdība muižu nacionalizēja, bet 1922. gadā tā tika nodota Vārkavas 2. pamatskolas lietošanā, vēlāk dibināta Vārkavas vidusskola (līdz 1979. gadam), pēc tam vairākus gadus ēka tika izmantota dzīvokļiem un skolas inventāra glabāšanai. 2000. gadā tika uzsākti Vārkavas muižas pils atjaunošanas darbi, 2004. gadā notika pils atklāšana.⁹ Iekšējās no senatnīgā iekārtojuma saglabāties maz, 2020. gadā ir veikta pils ēkas vienkāršota fasāžu atjaunošana, restaurēti vai no jauna izgatavoti logi.

Pašlaik Vārkavas muižas pils ēkā ir izvietojusies Vārkavas apvienības pārvalde, Upmalas bibliotēka, Vārkavas novada kultūras centrs un ģimenes ārsta prakse. Vārkavas parks ap pili ir dabas piemineklis. Tajā dižkoki, veci ozoli, liepas, arī atsevišķas eksotisko koku sugas. Gar parka rietumu malu plūst Dubnas upe.

Pils atrodas aptuveni 3,02 km attālumā no VES nr. 23. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Vārkavas Sv. Trīsvienības Romas katoļu baznīca (nr. 8593) (skat. 8. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums no 1877. -1880. gadam. Saglabātības stāvoklis ir labs, piemineklis tiek uzturēts atbilstoši prasībām. Baznīcas saglabājamās vērtības ir celtnes/būves telpiskais risinājums ainavā, vidē (pilsētvides ainavā, lauku ainavā), būvmasu kārtojums, plānojums, konstruktīvā sistēma un elementi, velvētie pārsegumi, fasādes arhitektūra, īpaši mākslinieciskie elementi fasādēs, torņi, jumta forma, jumta torņu smailes un iesegums, ailu aizpildījumi, interjera dekoratīvā apdare, sienu un griestu gleznojumi, būvgaldniecības izstrādājumi, kāpņu izveidojums, margas un apdare, žogi un to detaļas, vārti.

⁸ Zarāns A. (2006) Latvijas pils un muižas. Castles and manors of Latvia. Rīga, McĀbols

⁹ <https://visitpreili.lv/index.php/lv/turisms/what-to-see/kulturvesturiskie-un-dabas-objekti/varkavas-muiza-un-parks>

Tiek uzskatīts, ka baznīcas iesākums bija 1718. gadā, kad grāfs Borhs uzdāvināja Vārkavas muižu Livonijas misionāru uzturēšanai. Kad šo misiju nodibināja, Dubnas krastā jau bijusi maza koka baznīca. Daugavpils jezuītu darbība Vārkavā izbeidzās 1803. gadā, kad ieradās pirmais prāvests Staņislavs Urbanovičs. Toreiz jau darbojās otrā no koka būvētā baznīca, kas kalpoja draudzei līdz brīdim, kad to aizveda un uzstādīja Vanagu kapos.

1873. gadā tika uzsākts darbs pie jaunās mūra baznīcas celšanas. Kā liecina akmenī iekaltais uzraksts, darbi pabeigti 1877. gadā prāvesta Andreja Čegisa vadībā. 1896. gadā baznīcu iesvētīja Mogiļevas bīskaps Albīns Simons. 1922. gadā Rīgas arhibīskaps Antonijs Springovičs baznīcu un lielo altāri konsekrēja.

8.attēls. Vārkavas Sv. Trīsvienības Romas katoļu baznīca, Brigitas Madelānes foto 27.04.2021.
(avots – Mantojums.lv)

Baznīca veltīta Vissvētās Trīsvienības godam, tā celta no šķeltiem akmeņiem un sarkaniem ķieģeļiem stūros, dzegās un torņos. Baznīca ir 25 metrus gara un 18 metrus plata celtne ar trim altāriem, kuros atrodas skaistas svēto gleznas.¹⁰ Dievnamam ir arī lielas kora telpas ar ērģelēm, kas šī gadsimta sākumā nopirkta Lietuvā¹¹. Šīs ērģeles (nr. 4133) arī ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis.

Baznīca joprojām darbojas kā draudzes dievnam, pieder Romas katoļu Rīgas metropolijas Rēzeknes–Aglonas diecēzei. Draudzē kalpo prāvests Felikss Šnevels.

Kultūras pieminekļa teritorijā un tā aizsardzības zonā darbības, kas ietekmē kultūrvēsturisko vidi, drīkst veikt tikai ar NKMP atļauju¹². Baznīca atrodas aptuveni 3,37 km attālumā no VES nr. 23. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Odzenes apmetne (nr. 1950) ir valsts nozīmes kultūras piemineklis, datējums – agrais dzelzs laikmets. Saglabājamās vērtības ir reljefs, kultūrslānis un arheoloģiskās liecības. Saglabātības stāvoklis ir labs, objekts atrodas lauku teritorijā pie augstienes gar Dubnas upes krastu, netālu no

¹⁰ <https://kulturasdati.lv/lv/kulturvesturiskas-vietas/varkavas-vissvetas-trisvienibas-romas-katolu-draudzes-baznica>

¹¹ <https://visitpreili.lv/lv/turisms/what-to-see/baznicas/varkavas-vissvetas-trisvienibas-romas-katolu-draudzes-baznica>

¹² <https://www.vestnesis.lv/op/2023/75.20>

Odzenes strauta ietekas Dubnas upē. Nav saglabājušās virszemes celtnes vai objekti, liecības par apmetni glabājas kultūras slānī - zem augsnes. Jebkādi rakšanas darbi apmetnes zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Apmetne atrodas aptuveni 3,58 km attālumā no VES nr. 25. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Čeirānu senkapi (nr. 1948) ir reģionālas nozīmes kultūras piemineklis, datējums – vēlais dzelzs laikmets. Saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis ir labs, senkapi atrodas viegli paugurainā un mežainā vietā. Nav saglabājušās virszemes celtnes vai objekti, kultūras slānis atrodas zem augsnes. Jebkādi rakšanas darbi senkapu zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Senkapi atrodas aptuveni 5,32 km attālumā no VES nr. 25. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Brokovsku viduslaiku kapi (Vecie Brokovsku kapi) (nr. 1947) ir vietējas nozīmes kultūras piemineklis, datējums – jaunie laiki. Saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis ir apmierinošs, nav saglabājušās virszemes celtnes vai objekti, kultūras slānis atrodas zem augsnes. Jebkādi rakšanas darbi kapu zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Kapi atrodas aptuveni 5,73 km attālumā no VES nr. 19. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Rožkalnu pagasts, Preiļu novads

Rožkalnu pagastā atrodas tikai viens valsts aizsargājams kultūras piemineklis - **Arendoles muižas kungu māja** (nr. 8547) (skat. 9.att.), kas ir reģionālas nozīmes kultūras piemineklis, datējums – 1820. gads; 1860. gads. Saglabājamās vērtības ir celtnes/būves telpiskais risinājums ainavā, vidē, būvmasu kārtojums, plānojums, konstruktīvā sistēma un elementi, velvēti pārsegumi, vienkārša fasādes (fasāžu) arhitektūra, īpaši mākslinieciskie elementi fasādēs, torņi, jumta forma, torņu smailes ar izteiktu silueta nozīmi un jumta iesegums, ailu aizpildījumi, interjeru dekoratīvā apdare, būvgaldniecības izstrādājumi, kāpņu izveidojums, margas un apdare, apkures sistēmas elementi.

Muižas apbūves komplekss veidojies, domājams, 19.–20. gs. mijā. Tā centrā atrodas kungu nams, kuru veido divi gari, izstiepti korpusi, savstarpēji savienoti taisnā leņķī. Tā garo fasādi izteiksmīgi atdzīvina mezonīni, lieveņi, apaļš tornis un oktogonāla bāze ar piramidālu smaili. Celtnes iekšienā anfilādē virknējas zāles, saloni. To griestus rotā profilētas dzegas, rozes¹³. Pie muižas parks. Tajā divstāvu, no sarkanajiem ķieģeļiem celta torņveida celtnē. Saglabājusies klēts. Muižas iebraucamā ceļa sākumā izvietotā saimniecības ēka, pārveidota par baznīcu, tomēr saglabājusi sākotnējo formu.

Arendoles muižas kungu māja laika gaitā vairākkārt pārbūvēta un paplašināta, tai ticis piebūvēts vēl viens korpus, tornis un virtuves māja. Pārbūve tika pabeigta 1901. gadā. Tajā pašā laika posmā tika uzbūvētas arī vairākas saimniecības ēkas, kā arī zirgu stalli. Muiža bieži tikusi izmantota saviesīgiem pasākumiem pēc medībām¹⁴.

¹³ Zarāns A. (2006) Latvijas pilis un muižas. Castles and manors of Latvia. Rīga, McĀbols

¹⁴ <https://lpr.gov.lv/lv/2018/arendoles-muiza-ieguvusi-jaunu-iekstelpu-veidolu/>

Līdz 1977. gadam Arendoles kungu mājā bijusi Āmuļu pamatskola. 2001. gadā šo īpašumu iegādājās un uzsāka tā atjaunošanu Arvīds un Faimja Turlaji. Kvalitatīvi atjaunots muižas komplekss – atsegts sākotnējais interjers, atjaunots vēsturiskais plānojums, atjaunota krāsns apkure, uzmūrējot divas podiņu krāsns, izmantojot 19. gs. podiņus. Iekārtots salons, grāfa kabinets un ierīkota ekspozīcija par pils vēsturi un Latvijas brīvības cīņām. Atjaunota veranda un torņa pulkstenis¹⁵. Jaunu veidolu ieguvusi deju zāle. Muižā ir izlīmētas autentiskas tapetes, kuru fragments uz kurām attēlotas zilās magones 2010. gadā tika atrasts zem durvju konsoles un kuru 2014. gadā atjaunoja Ieva Zībārte. Telpa ieguvusi jaunu, autentisku izskatu.

9.attēls. Arendoles muižas kungu māja, Intas Mangulsones foto 16.05.2019. (avots – Mantojums.lv)

Restaurācijas darbi muižā tiek veikti pēc visiem restaurācijas pamatprincipiem un noteikumiem. Muižas atjaunošanai tās saimnieki piesaistījuši arī Eiropas Savienības fondu finansējumu.

Arendoles muižas kungu māja ir unikāls Latgales kultūras mantojuma objekts – vēsturiska muižnieku rezidence ar izteiksmīgu arhitektūru, nozīmīgu vēsturisko kontekstu un saglabājušos muižas ansambļa struktūru. Kā reģionālas nozīmes kultūras piemineklis tā apliecina 19.–20. gs. mijas arhitektūras un muižu dzīves tradīcijas Upmalas pagastā.

Arendoles muižā var izbaudīt gan Latgales kultūrvēsturisko mantojumu gan nesteidzīgu atpūtu ainaviskā vidē. Muižas saimnieki piedāvā ekskursijas pa atjaunotajām telpām, aplūkot Latgalē lielāko seno priekšmetu kolekciju, un iepazīties ar informāciju par dažādiem vēstures notikumiem Latgalē 20. gadsimtā. Kungu mājā var apskatīt Latgalē vienīgo, autentisko Latgales muižu mēbeļu un interjera priekšmetu kolekciju, kas izveidota daudzu gadu garumā¹⁶. Teritorijā iespējams doties pastaigās pa muižas parku un gar Dubnas upi, kā arī atpūsties īpaši ierīkotās piknika vietās. Var pieteikt nakšņošanu muižā, baudīt Latgalei raksturīgus ēdienus, izmantot melno pirti vai doties laivu izbraucienā. Muiža ir piemērota arī kāzu, koncertu, semināru un citu īpašu pasākumu rīkošanai.

Arendoles muiža atrodas aptuveni 7,39 km attālumā no VES nr. 17. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

¹⁵ <https://pilis.lv/home/pilis-un-muizas/latgales-pilis-un-muizas/arendoles-muiza/>

¹⁶ <https://visitpreili.lv/lv/turisms/what-to-see/kulturvesturiskie-un-dabas-objekti/arendoles-muiza>

Kalupes pagasts, Augšdaugavas novads

Kalupes pagastā, saskaņā ar www.mantojums.lv pieejamo informāciju atrodas 2 valsts nozīmes kultūras pieminekļi un viens reģionālas nozīmes kultūras piemineklis. Vistuvāk plānotajai VES infrastruktūrai atrodas Ķīšu senkapi.

Ķīšu senkapi (nr. 669) ir reģionālas nozīmes arheoloģiskais kultūras piemineklis, datējums – vēlais dzelzs laikmets. Saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, reljefs, kultūrslānis, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis ir labs, senkapi atrodas aptuveni 800 m no Kalupes ezera, vietā, kas tiek apsaimniekota kā lauksaimniecības zeme– tiek audzēti lauksaimniecības kultūraugi. Nav saglabājušās virszemes celtnes vai objekti, liecības par to, ka šajā vietā ir bijuši kapi glabājas kultūrslānī, augsnes dziļākajos slāņos.

Lai gan kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem, nereti tādi objekti kā senkapi un senās apmetnes atrodas vietās, kuras tiek intensīvi izmantotas lauksaimniecībā – audzēti kultūraugi. Ir pieļaujama teritorijas lauksaimnieciskā apstrāde līdzšinējā platībā, neveicot dziļāršanu, bet pielietojot augsnes minimālās apstrādes veidus, kas nepārsniedz 10 – 15 cm dziļumu, ja lauksaimnieciskā apstrāde jau ilgstoši un pastāvīgi tiek veikta. Lauksaimnieciski apstrādātajā teritorijā, atklājot ar seniem apbedījumiem saistītas liecības vai arheoloģiskas senlietas, par to jāpaziņo NKMP reģionālajai nodaļai¹⁷.

Jebkādi rakšanas darbi senkapu zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju.

Senkapi atrodas aptuveni 2,06 km attālumā no VES nr. 17. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Kalupes katoļu baznīca ar žogu un vārtiem (nr. 9308) ir valsts nozīmes kultūras piemineklis, datējums 1861.-1882. gadi. Saglabājamās vērtības ir celtnes/būves telpiskais risinājums ainavā, vidē, būvmasu kārtojums, plānojums, konstruktīvie elementi, velvēti pārsegumi, dekoratīvi bagāta fasādes (fasāžu) arhitektūra, īpaši mākslinieciskie elementi fasādēs, ailu aizpildījumi, interjeru dekoratīvā apdare, sienu un griestu gleznojumi, būvgaldniecības izstrādājumi, žogi un to detaļas, vārti. Piemineklis tiek uzturēts atbilstoši prasībām un saglabātības stāvoklis ir labs.

Kalupes Vissvētākā Altāra Sakramenta Romas katoļu baznīca (skat. 10. att.) atrodas Augšdaugavas novada ziemeļu daļā, Nīcgales–Špoģu un Vaboles–Upmalas ceļu krustojumā. No sarkaniem māla ķieģeļiem celtā baznīca ir nozīmīgs valsts nozīmes kultūras piemineklis un nozīmīga Latgales sakrālās arhitektūras vērtība.

Pirmā Kalupes katoļu baznīca tika uzcelta 1785. gadā no priežu koka balķiem. Līdz tam Kalupē baznīcas nebija. Tās celtniecību finansēja Liksnas grāfs Jozefs Plāters-Zībergs (Zībergs), kuram piederēja Kalupe un Arendole. Koka baznīca bija ar diviem torņiem, 9 asis (aptuveni 19,2 m) gara un 4,5 asis (aptuveni 8,1 m) plata. Tā kalpoja draudzei 97 gadus. 1860. gadā arhibīskaps V. Zilinskis nodibināja Kalupes draudzi¹⁸. Kad 1882. gadā tika pabeigta jaunā mūra baznīca, veco koka dievnamu draudzes locekļi nojauc. Tās vietā uzstādītais krusts vēl joprojām atrodas bijušās muižas liepu audzē.

Jaunās mūra baznīcas pamati tika likti 1861. gadā. Celtniecību finansēja draudze, grāfs un prāvests Staņislavs Beinarovičs. Politiskie notikumi aizkavēja darbus gandrīz par divdesmit gadiem, un baznīca tika pabeigta tikai 1882. gadā. Tajā pašā gadā prāvests S. Beinarovičs baznīcu iesvētīja, bet 1896. gadā to konsekrēja Mogiļevas bīskaps Albīns Simons. Šis nozīmīgais notikums iemūžināts baznīcas fasādē ar uzrakstu "1882. *Deo omnipotenti*". Baznīca celta krustveida formā no sarkaniem ķieģeļiem un ir bez torņiem. Tās izmēri dažādos avotos norādīti nedaudz atšķirīgi, tomēr kopumā baznīca ir

¹⁷ <https://www.vestnesis.lv/op/2023/158.23>

¹⁸ <https://kulturasdati.lv/lv/kulturvesturiskas-vietas/kalupes-vissvetaka-altara-sakramenta-romas-katolu-baznica>

aptuveni 34–38 m gara un ap 19 m plata, ar apmēram 14 m augstumu. Jumts klāts ar skārdu, griesti ir koka, bet grīda veidota no cementa flīzēm. Virs galvenās fasādes paceļas dzelzs krusts.

Baznīca ar tā neogotisko interjeru ir izcils historisma arhitektūras un mākslas piemineklis, profesionāli augstvērtīgs un stilistiski vienots baznīcas iekārtojuma un apdares ansamblis. Baznīcas interjers tika mākslinieciski apgleznots 1913. gadā. Baznīcas **interjera dekoratīvā apdare un iekārta** (nr. 3258) ir viena no krāšņākajām Latvijas 19. gadsimta baznīcu apgleznotajām iekšējām, tai ir piešķirts valsts nozīmes kultūras pieminekļa statuss. Saglabātības stāvoklis ir apmierinošs un objekts tiek uzturēts atbilstoši prasībām. Saglabājamās mākslas vērtības ir oriģinālais materiāls un izpildījuma tehnika, ansambļa vienotība, vēsturiskais vietas konteksts, mākslinieciskā kompozīcija, dizaina risinājums, krāsa, kolorīts, virsmas apdare, krāsojums, polihromija, dekoratīvais risinājums, izpildījuma amatnieciskā kvalitāte un laikmetu raksturojošā tehnoloģija.

10. attēls. Kalupes katoļu baznīca ar žogu un vārtiem, Brigitas Madelānes foto 10.08.2021. (avots – Mantojums.lv)

Dievnamā ir trīs koka altāri ar bagātīgu svēto figūru klāstu. Galvenā altāra centrā atrodas Kristus statuja ar ciboriju rokā, bet tās tuvumā – Svētā Franciska, Svētā Staņislava un Svētās Terēzes statujas. Sānu altāros izvietotas Svētā Miķeļa Erceņģeļa un Lurdas Dievmātes statujas. Visas šīs statujas iegādātas Parīzē 1928. gadā¹⁹. Uz baznīcas sienām atrodas melna marmora plāksnes ar Zībergu dzimtas piemiņas uzrakstiem, kas apliecina dzimtas nozīmīgo ieguldījumu Kalupes draudzes attīstībā.

Baznīcai ir trīs zvani, no kuriem viens sver apmēram 400 kilogramus, bet pārējie divi ir mazāki. Baznīcas dārzu ieskauj vēsturiskais sarkano ķieģeļu žogs ar četriem vārtiem. Baznīcas teritorijā apbedīts prāvests Klements Apšs (1913–1990), kurš tika noslepkavots un kura kaps ir nozīmīga piemiņas vieta draudzes vēsturē²⁰.

Kalupes baznīca ir publiski pieejama apmeklētājiem, draudzē kalpo prāvests Antons Aglonietis²¹.

¹⁹ Daugavpils novada teritorijas plānojums 2012.-2023. gadam. Paskaidrojuma raksta pielikums, 1.sērija, galīgā redakcija, Daugavpils, 2014.

²⁰ <https://www.visitdaugavpils.lv/turisma-objekts/kalupes-vissvetaka-altara-sakramenta-romas-katolu-baznica/>

²¹ <https://katolis.lv/draudze/kalupes-vissvetaka-altara-sakramenta-draudze/>

Kalupes baznīca atrodas aptuveni 3,54 km attālumā no VES nr. 17. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsardzības zonu.

Citi kultūras vēstures objekti

Papildus valsts aizsardzībā esošajiem kultūras pieminekļiem, ir jāatzīmē arī citi kultūrvēstures objekti – sakrālie objekti (krucifiksi, baznīcas), muzeji, piemiņas vietas un arheoloģiski objekti.

Sakrālie objekti

Sakrālie objekti ir būtiski kultūrvēstures kontekstā, jo tie atspoguļo sabiedrības garīgās vērtības, reliģisko piederību un vēsturisko pieredzi noteiktā laikā. Baznīcas, krucifiksi, kapelas un citas sakrālās vietas kalpojušas ne tikai ar reliģisko nozīmīgumu, bet arī kā kopienas pulcēšanās, izglītības un identitātes veidošanas vietas. To arhitektūra, mākslinieciskais noformējums un izvietojums ainavā sniedz nozīmīgu informāciju par laikmeta estētiskajiem priekšstatiem, sociālo struktūru un kultūras ietekmēm. No kultūrvēsturiskā skatupunkta, sakrālie objekti ir arī vēsturiskās atmiņas nesēji, kas saglabā liecības par politiskām pārmaiņām, konfesionālajām attiecībām un vietējo iedzīvotāju noturību dažādos vēstures posmos. Tie palīdz izprast reģiona attīstību ilgākā laika griezumā un veido nepārtrauktības sajūtu starp pagātni un mūsdienām, tādējādi bagātinot kultūras telpu un stiprinot sabiedrības kultūras identitāti.

Nīcgales Romas katoļu draudzes Jaunavas Marijas dzimšanas baznīca viens no nozīmīgākajiem 19. gadsimta sakrālās arhitektūras objektiem Nīcgales pagastā, ar augstu arhitektonisko, reliģisko un vietējās kopienas vēsturisko vērtību. Tā kopā ar blakus esošajiem draudzes kapiem veido nozīmīgu kultūrainavas elementu.

Rožkalnu pagastā esošā **Arendoles Romas katoļu Svētās Dievmātes baznīca** ir nozīmīgs Latgales sakrālās arhitektūras un garīgās kultūras piemineklis, kas atspoguļo reģiona katoļticības vēsturisko nozīmi. Baznīca gadsimtu gaitā kalpojusi ne vien kā reliģiskās dzīves centrs, bet arī vēsta par vietējās kopienas identitāti un tradīcijām. Tās arhitektoniskais veidols, iekštelpu sakrālais noformējums un ar baznīcu saistītās reliģiskās prakses ilustrē Latgalei raksturīgo katoļticības un tautas reliģiozitātes mijiedarbību, padarot šo objektu par būtisku kultūrvēsturiskā mantojuma liecību.

Pelēču pagastā – 4 km attālumā no VES parka izpētes teritorijas atrodas **Nīdermuižas Kunga Jēzus Apskaidrošanas Romas katoļu baznīca**, kas ir nozīmīgs Preiļu novada²² sakrālās kultūras piemineklis, atspoguļo katoļticības vēsturisko nozīmi un vietējās kopienas garīgo identitāti.

Kalupes pagastā pieminams arī **Krivānu vecticībnieku lūgšanu nams**, kas izceļas ar savu dekoratīvo apdari, kas gan nav raksturīga Augšdaugavas reģionam. Padomju laikos šim lūgšanu namam bija piešķirts arhitektūras pieminekļa statuss²³.

Krucifiksi ir neatņemama Latgales ainavas sastāvdaļa. Tie redzami ciemos un ceļmalās, kur celti jau 18. gadsimta beigās, plašāk tie izplatījušies 19. gadsimtā, kad pēc iekļaušanas Krievijas impērijā Latgalē dažādi ierobežota reliģiskā dzīve. Katoļu zemnieki ar garīdznieku atbalstu pārcēlušies Dieva lūgšanu ārpus baznīcām²⁴. Krusts ceļmalā un ar to saistītās aktivitātes ir viena no senākajām un skaistākajām tradīcijām Latgalē. Pie ciemu krustiem maija vakaros pulcējās ciemu ļaudis uz dievkalpojumu. Pie krustiem tika dziedātas garīgās dziesmas un skaitītas lūgšanas. Krusti tika bagātīgi rotāti ar meijām un ziediem. Latgalē uzmanība krustiem tiek pievērsta cauru gadu, taču maija dievkalpojumi ir to godināšanas galvenais gada notikums²⁵. Esošie krusti tiek rotāti arī šodien, bet dziedājumi maija vakaros skan tikai pie atsevišķiem krucifiksiem²⁶.

Krucifiksi ir arī tautas koka mākslas pieminekļi, kas glabā raksturīgo Latgales kultūrainavu. Novērojami dažādu tipu un novietojumu krusti: vienkārši nepārsegti krusti, visbiežāk ceļmalās, krusti

²² Preiļu novada teritorijas plānojums, paskaidrojuma raksta pielikumi. 2025.

²³ <https://www.visitdaugavpils.lv/turisma-objekts/krivanu-vecticibnieku-lugšanu-nams/>

²⁴ <https://ainavudargumi.lv/latgales-krucifikss-lauku-ainava/>

²⁵ <https://kulturaskanons.lv/archive/majja-dievkalpojumi/>

²⁶ <https://www.visitdaugavpils.lv/turisma-objekts/krucifiksu-cels/>

ar jumtiņu, visvairāk kapsētās, un krusti, kas iebūvēti vaļējā lievenī. Dažkārt krustus novieto arī mūrētā staba ailē²⁷.

Nīcgales pagastā atrodas viens krucifikss, valsts autoceļa A6 Daugavpils–Rīga kreisajā pusē, aptuveni 3,6 km no Nīcgales katoļu kapiem. Ļoti bagāts ar krucifiksiem ir Augšdaugavas novada Vaboles pagasts, Daugavpils novada teritorijas plānojumā ir uzskaitīti 30 krucifiksi²⁸.

Ņemot vērā krucifiksu nozīmīgo reliģisko un sociālo lomu vietējo kopienu dzīvēs, projekta attīstītājam tiek rekomendēts izvairīties no krucifiksu pārvietošanas no to pašreizējām atrašanās vietām, kā arī nedrīkst pieļaut jebkādu bojājumu radīšanu. Vēja elektrostaciju būvniecības laikā uz objektiem tiks veiktas būvmateriālu piegādes, kā arī transportētas vēja turbīnu komponentes, kas kvalificējams kā lielpasūtītājs un smagsvara kravas, attīstītājam pirms būvdarbu uzsākšanas ir pienākums detalizēti izvērtēt plānotos piegāžu maršrutus. Izvērtējumā uzmanība jāpievērš maršrutos esošajiem kultūrvēsturiskiem un reliģiskās nozīmes objektiem, tai skaitā krucifiksiem. Attīstītājam jānodrošina, ka transportēšanas darbības neapdraud minēto objektu saglabātību, nerada tiem fiziskus bojājumus, kā arī neietekmē to vizuālo un simbolisko nozīmi. Nepieciešamības gadījumā jāparedz alternatīvi maršruti vai atbilstoši aizsardzības pasākumi, saskaņojot tos ar attiecīgajām institūcijām.

Piemīņas vietas

Piemīņas vietas, tostarp pieminekļi un apbedījumi, ir nozīmīgas no kultūrvēstures skatījuma, jo tās saglabā liecības par cilvēku dzīvi, nāvi un sabiedrībai nozīmīgiem vēstures notikumiem. Tās atspoguļo laikmeta priekšstatus par piemiņu, godināšanu un attieksmi pret aizgājējiem, kā arī sniedz informāciju par sociālo struktūru, reliģiskajiem uzskatiem un kultūras tradīcijām konkrētā vēsturiskā periodā. No kultūrvēsturiskās perspektīvas pieminekļi un apbedījumi kalpo arī kā kolektīvās atmiņas un identitātes atgādinājums. To mākslinieciskais noformējums, simbolika un izvietojums kultūrainavā veido nozīmīgu kultūras slāni, kas ļauj izprast gan vietējās kopienas vērtības, gan plašākus vēstures procesus. Šādas piemiņas vietas veicina cieņas pilnu attieksmi pret pagātņi un sekmē kultūrvēsturiskās apziņas saglabāšanu nākamajām paaudzēm.

Nīcgales pagastā ir 4 Krievu armijas karavīru apbedījumu vietas un piemineklis Sarkanās armijas karavīriem. Savukārt Kalupes pagastā ir piemiņas vieta Lāčplēša Kara ordeņa kavalierim B. Saršunam un piemiņas akmens komunistiskā terora laikā bojā gājušajiem kalupiešiem, kā arī Sarkanās armijas karavīru kapsēta un 1. pasaules kara Krievijas armijas karavīra kapsēta²⁹.

Vēja parka izpētes teritorijā ir notikušas militāras darbības, un pastāv iespējamība, ka veicot zemes darbus var tikt atklātas līdz šim nezināmas karavīru apbedījumu vietas, īpaši Otrā pasaules kara kontekstā. Atklājot senas apbedījumu vietas ir jāaptur darbi un jāsaazinās ar Valsts policiju, kura turpmākā procesā iesaistīs kompetentās institūcijas.

Arheoloģiskie atradumi

Papildus jau zināmiem senkapiem, pilskalniem un apmetnēm, būvdarbu laikā, īpaši mežos, maz traucētās teritorijās un senas apdzīvotības zonās, ir iespēja atklāt atsevišķus arheoloģiskus objektus un priekšmetus, kas līdz šim nav bijuši fiksēti. Infrastruktūras darbi nereti atklāj sekundārus vai izolētus atradumus. Tiek atrastas rotas, darbarīki un sadzīves priekšmeti, arī senu ieroču fragmenti un ar kariem saistīti priekšmeti, kā arī monētas.

Veicot rakšanas darbus, šāda veida atradumi ir svarīgi un tas var būt pamats darbu apturēšanai līdz situācija tiek izvērtēta. No juridiskā un kultūrvēsturiskā viedokļa visi arheoloģiskie priekšmeti pieder valstij. Atradumus nedrīkst izņemt no zemes, tīrīt, mazgāt vai pārvietot. Jāsaazinās ar NKMP, kura izvērtēs tālākās darbības.

²⁷ <https://ainavudargumi.lv/latgales-krucifikss-lauku-ainava/>

²⁸ Daugavpils novada teritorijas plānojums 2012.-2023. gadam. Paskaidrojuma raksta pielikums, 1.sērija, galīgā redakcija, Daugavpils, 2014.

²⁹ Daugavpils novada teritorijas plānojums 2012.-2023. gadam. Paskaidrojuma raksta pielikums, 1.sērija, galīgā redakcija, Daugavpils, 2014.

Lai gan munīcija nekvalificējas kā arheoloģiskais atradums, jāatzīmē, ka zemes darbu laikā konstatējot priekšmetus, kas pēc vizuālajām pazīmēm identificējami kā nesprāgusi militārā munīcija, šādi priekšmeti tiek uzskatīti par potenciāli bīstamiem. Pēc atraduma darbi jāaptur, teritorija jānorobežo, un jāinformē kompetentās institūcijas (pirmkārt - Valsts policija), kas veic tālākās darbības, lai munīcija tiktu droši neitralizēta.

Muzeji

No kultūrvēstures viedokļa muzeji ir neaizvietojami, jo tie apvieno saglabāšanu, pētniecību, izglītošanu un identitātes stiprināšanu. Muzeji nodrošina, ka kultūras mantojums netiek zaudēts vai aizmirsts, bet kļūst par aktīvu sabiedrības attīstības un kultūras nepārtrauktības pamatu.

Nīcgales pagasta Z/S "Egles" ir guļbaļķu klētiņā ierīkota senlietu privātkolekcija. Apskatāmi dažādi senie lauksaimniecības darbarīki: gan gadsimtiem seni eksponāti un zirglietas, gan pirmās mehanizētās iekārtas³⁰. Šāda veida privātās kolekcijas bieži tiek uzskatītas par kultūrvēsturisku ekspozīciju formu mazākās lauku teritorijās, jo tās demonstrē vietējo saimniekošanas tradīciju vēsturi un papildina oficiālo muzeju tīklu ar autentisku materiālo mantojumu, kas var nebūt iekļauts valsts reģistros, bet ir liels resurss vietējā mantojuma izpratnei un saglabāšanai.

Aptuveni 9 km attālumā no VES izpētes teritorijas esošais Vārkavas novadpētniecības muzejs ir nozīmīga kultūrvēsturiska institūcija Latgalē, kas apkopo, saglabā un popularizē Vārkavas apkārtnes vēsturi, tradicionālo dzīvesveidu un kultūras mantojumu. Muzeja krājumā atspoguļota vietējo iedzīvotāju sadzīve, amatniecības tradīcijas, lauksaimniecības attīstība, reliģiskā dzīve un novada vēsturiskie notikumi. Tas kalpo kā vietējās identitātes un Latgales kultūras savdabības saglabāšanas centrs, veicinot sabiedrības izpratni par reģiona vēsturisko pieredzi un kultūrvēsturisko vērtību nepārtrauktību.

Secinājumi

Izpētes rezultāti liecina, ka plānotā vēja parka izpētes teritorijā neatrodas valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, savukārt valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu koncentrācija piegulošajās teritorijās ir vērtējama kā zema. Lielākā daļa identificēto kultūras pieminekļu atrodas vairāku kilometru attālumā no plānotajām VES novietnēm un to infrastruktūras elementiem, un paredzētā darbība neskar šo objektu teritorijas vai aizsardzības zonu, līdz ar to tieša fiziska ietekme uz tiem nav sagaidāma.

Vienīgais kultūras piemineklis, kura aizsardzības zona daļēji pārklājas ar vēja parka izpētes teritoriju, ir Nīcgales lielais akmens. Tuvumā plānotie infrastruktūras risinājumi prasa īpašu uzmanību projektēšanas un būvniecības posmā, lai nodrošinātu pieminekļa saglabājamās vērtības – ārējā veidola ainavā, nemateriālo liecību un arheoloģiskā konteksta – neaizskaramību, kā arī ievērotu normatīvajos aktos noteikto saskaņošanas kārtību ar Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi.

Novērtējot pārējos valsts, reģiona un vietējas nozīmes kultūras pieminekļus (arheoloģiskos objektus, muižu apbūves kompleksus, sakrālās arhitektūras pieminekļus, piemiņas vietas), secināms, ka plānotā vēja parka būvniecība un ekspluatācija tiešu fizisku ietekmi uz tiem neradīs. Vēja elektrostaciju un to infrastruktūras novietojums neparedz zemes darbus kultūras pieminekļu teritorijās vai to aizsardzības zonās, kā arī neietekmē objektu saglabātību un izmantošanu atbilstoši to funkcijai.

Jāatzīmē, ka būvniecības laikā, veicot zemes darbus, pastāv iespējamība atklāt līdz šim nezināmus arheoloģiskus atradumus vai apbedījumu vietas, īpaši teritorijās ar senas apdzīvotības pazīmēm un vietās, kur vēsturiski notikušas militāras darbības. Šādos gadījumos nepieciešama nekavējoša darbu

³⁰ <https://www.visitdaugavpils.lv/turisma-objekts/zs-egles-senlietu-privatkolekcija-zemnieka-dveseles-prieks/>

apturēšana un rīcība saskaņā ar normatīvajiem aktiem, iesaistot Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi un citas kompetentās institūcijas.

Papildus valsts aizsardzībā esošajiem kultūras pieminekļiem būtiska nozīme ir arī vietējās kultūrainavas elementiem, tostarp sakrālajiem objektiem (krucifiksiem, baznīcām), piemiņas vietām un tradicionālajai Latgales lauku ainavai. Šie elementi veido reģiona kultūrvēsturisko identitāti un sabiedrības kolektīvo atmiņu. Lai gan tie lielākoties nav tieši ietekmējami ar plānotajām VES būvēm, to saglabāšanai būtiska ir atbildīga būvniecības procesa organizēšana, īpaši smagsvara un lielgabarīta kravu pārvadājumu maršrutu izvēlē.

Kopumā secināms, ka, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības, kā arī īstenojot atbilstošus preventīvos un uzraudzības pasākumus projektēšanas, būvniecības un ekspluatācijas posmā, vēja parka Nīcgale realizācija ir savietojama ar kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas interesēm un neradīs būtisku negatīvu ietekmi uz valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem un kultūrvēsturisko vidi kopumā.

Ieteikumi ietekmes mazināšanai

Pirms vēja elektrostaciju un ar tām saistītās infrastruktūras būvdarbu uzsākšanas būvniecības teritorijas jāapseko kvalificētam arheologam. Vienlaikus būvprojektā jāiekļauj detalizēta rīcības procedūra, kurā noteikti pasākumi un nosacījumi gadījumiem, ja būvdarbu laikā, tostarp pievedceļu pārbūves vai nostiprināšanas procesā, tiek atklātas arheoloģiskas vai vēsturiskas liecības, tai skaitā apbedījumi.

Smagsvara transporta (turbīnu ģeneratoru, torņu segmentu u.c.) piegādes maršruti jāizstrādā un jāsaskaņo ar Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldi, kā arī ar Latvijas Valsts ceļiem un pašvaldību. Maršrutu projektēšanā jāizvairās valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu teritoriju un to aizsardzības zonu šķērsošanas. Ja šķērsošana ir tehniski neizbēgama, jāizstrādā atsevišķs aizsardzības plāns konkrētajam objektam un jāveic tā stāvokļa dokumentēšana pirms un pēc smagsvara transporta piegādes.

Plānotā vēja elektrostaciju parka ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums, kā arī būvprojekts, saskaņojams ar Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi.

Ņemot vērā, ka plānotā VES infrastruktūra (piekļuves ceļš) skar Nīcgales lielā akmens aizsardzības zonu, projektēšanas stadijā nepieciešams izvērtēt alternatīvus risinājumus, prioritāri nodrošinot infrastruktūras pārbīdi ārpus aizsardzības zonu robežām. Gadījumā, ja tas nav iespējams, visi darbi akmens aizsardzības zonā veicami tikai ar Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes saskaņojumu, nodrošinot arheoloģisko uzraudzību un nepieļaujot reljefa pārveidošanu, vibrāciju radīšanu vai citu ietekmi, kas varētu apdraudēt pieminekļa fizisko stāvokli. Papildus nepieciešams paredzēt pagaidu aizsardzības pasākumus būvdarbu laikā (piemēram, teritorijas marķēšanu vai norobežošanu), kā arī ierobežot smagsvara tehnikas kustību tiešā pieminekļa tuvumā.

Būvniecības posmā ieteicams nodrošināt arheoloģisko uzraudzību teritorijās, kur tiek veikti zemes darbi. Vienlaikus jāizstrādā būvdarbu instrukcija rīcībai neparedzētu atradumu gadījumā, paredzot darbu apturēšanu un Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes, kā arī nepieciešamības gadījumā Valsts policijas informēšanu.

Ekspluatācijas posmā jānodrošina, ka vēja parka darbība neietekmē valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu un citu kultūrvēsturiski nozīmīgu vietu pieejamību un izmantošanas iespējas.